

Organy administracyjne urzędowej kontroli weterynaryjnej

Teresa Malinowska

z Katedry Higieny Żywności i Ochrony Zdrowia Publicznego, Wydziału Medycyny Weterynaryjnej w Warszawie

W obszarze działalności weterynaryjnej, w tym w wielu umowach międzynarodowych i aktach prawnych Wspólnoty Europejskiej regulujących tę działalność, bardzo często występują pojęcia właściwa władza lub właściwy organ, a także pojęcia organ weterynaryjny, administracja weterynaryjna, służba weterynaryjna, urzędowy lekarz weterynarii, wyznaczony lub zatwierdzony lekarz weterynarii. Są to pojęcia z dziedziny administracyjnej i mogą mieć różne znaczenie w zależności od tego, jak zostały zdefiniowane w systemach prawnych poszczególnych państw. Różne znaczenie było nadawane tym pojęciom także w różnych okresach historycznych w zależności od przyjętego w danym państwie systemu społeczeństwa politycznego. Na potrzeby współpracy międzynarodowej w dziedzinie weterynarii oraz wymiany handlowej zwierząt i produktów pochodzenia zwierzęcego niezbędne jest jednolite rozumienie tych pojęć przez wszystkich uczestników takiej działalności.

W krajowym środowisku weterynaryjnym właściwa władza, szczególnie gdy jest o niej mowa w aktach prawnych regulujących zagadnienia weterynaryjne, jest często postrzegana i rozumiana wyłącznie jako organy lub cała struktura administracji weterynaryjnej. Tymczasem w dokumentach międzynarodowych i aktach prawnych wspólnotowych używane jest to pojęcie w znaczeniu ogólnym, pozwalającym na jego szczegółowe określenie przez dane państwo. Oznacza to, że w każdym państwie właściwą władzę mogą reprezentować inne niż weterynaryjne struktury administracyjne, ustanowione i wyposażone w stosowne kompetencje prawem krajowym. Powyższe potwierdzają definicje tego pojęcia zamieszczone w dokumentach międzynarodowych i aktach prawnych wspólnotowych. **Właściwa władza** w rozumieniu dokumentów Międzynarodowego Urzędu do spraw Epizootii (OIE) – Światowej Organizacji do spraw Zdrowia Zwierząt oznacza **służby weterynaryjne lub inne władze** w danym kraju, którym przyznano odpowiednie kompetencje w zakresie wdrażania lub nadzorowania podejmowanych środków w celu ochrony zdrowia zwierząt lub wdrażania innych standardów określonych w dokumentach OIE (1, 2). Identyfikowane jest pojęcie

właściwej władzy w przepisach prawa wtórnego i pierwotnego Wspólnoty Europejskiej, w tym w umowach międzynarodowych zawieranych między Wspólnotą Europejską a państwami trzecimi (3, 4). W nielicznych tylko przypadkach międzynarodowe przepisy prawne o znaczeniu szczególnym jednoznacznie określają, że właściwą władzą do przeprowadzania nadzoru oraz czynności w konkretnie określonym zakresie są organy weterynaryjne lub państwowe służby weterynaryjne, lub urzędowi lekarze weterynarii. Na potrzeby współpracy międzynarodowej znaczenie tych pojęć zostało także zdefiniowane.

Pojęcie **administracja weterynaryjna** w znaczeniu dokumentów OIE oznacza **rządowe służby weterynaryjne**, obejmujące zakresem swego działania terytorium całego kraju, dla którego zostały ustanowione. Zakres działania służb weterynaryjnych obejmuje wdrażanie środków ochrony zdrowia zwierząt i procedur międzynarodowej certyfikacji stosownie do zaleceń OIE, a także nadzorowanie i kontrolowanie stosowania tych środków i przestrzeganie procedur (1, 2).

Administracja weterynaryjna w swojej działalności wykorzystuje organy weterynaryjne. Organ weterynaryjny jest węższym pojęciem od pojęcia administracja weterynaryjna. Według definicji OIE przez **organ weterynaryjny** należy rozumieć służby weterynaryjne podległe administracji weterynaryjnej. Są to takie służby weterynaryjne, które poza tym, że są integralną instytucją administracji weterynaryjnej, są też **bezpośrednio odpowiedzialne** za wdrażanie środków ochrony zdrowia zwierząt na danym obszarze kraju oraz za sprawowanie nadzoru nad wystawianiem w obszarze ich właściwości terytorialnej międzynarodowych świadectw (certyfikatów) weterynaryjnych, ale niekoniecznie muszą same wykonywać wszystkie czynności z tego zakresu.

Co zatem należy rozumieć pod pojęciem służby weterynaryjnej? **Służby weterynaryjne** to, zgodnie z przedstawionymi definicjami, administracja weterynaryjna wraz ze wszystkimi organami weterynaryjnymi, a ponadto wszystkie osoby upoważnione, zarejestrowane i posiadające uprawnienia nadane przez ustawowe organy weteryna-

ryjne (1, 2). Ustawowy organ weterynaryjny to autonomiczny organ, któremu podlegają lekarze weterynarii. Przedstawione definicje są wiążące dla Polski z racji naszego członkostwa w Światowej Organizacji do spraw Zdrowia Zwierząt. Ponadto Polska, jako państwo członkowskie Unii Europejskiej, jest zobowiązana posługiwać się także pojęciami z tego zakresu w znaczeniu nadanym przez prawo wspólnotowe. W Unii Europejskiej podstawowe w tej kwestii są przepisy prawne regulujące szeroko rozumiane bezpieczeństwo żywności.

Przepisy prawa europejskiego ustanowione przez Parlament Europejski i Radę w formie rozporządzeń regulujących zagadnienie higieny pasz i produktów spożywczych, w tym pochodzenia zwierzęcego (6, 7, 8) oraz określające reguły i wymagania, co do organizacji kontroli urzędowych w zakresie przestrzegania ustanowionych wymagań (9, 10), wprowadzają pojęcie **organu właściwego** i pojęcie **organu kontrolnego**. Pojęcie organu właściwego jest definiowane w rozporządzeniach nr 882/2004/WE i nr 854/2004/WE. Definicje organu właściwego zamieszczone w tych rozporządzeniach różnią się w zasadzie jednym elementem. Pojęcie organu właściwego, o którym mowa w rozporządzeniu nr 882/2004/WE, jest pojęciem definiowanym na potrzeby ogólnie rozumianej urzędowej kontroli z zakresu szeroko rozumianego bezpieczeństwa żywności. Natomiast pojęcie organu właściwego w rozumieniu rozporządzenia nr 854/2004/WE jest definiowane wyłącznie na potrzeby kontroli weterynaryjnej. Z tych powodów w cytowanych dwóch rozporządzeniach występują niezależne definicje organu właściwego i nie uczyniono w tej kwestii, jak to zazwyczaj bywa, odesłania z jednego rozporządzenia do drugiego. Zgodnie z definicją rozporządzenia nr 882/2004/WE, które zawiera regulacje ogólne odnoszące się do kontroli bezpieczeństwa pasz i żywności oraz zdrowia zwierząt i ich dobrostanu, organem właściwym jest organ centralny państwa członkowskiego właściwy do organizowania i przeprowadzania urzędowych kontroli lub jakiegokolwiek inny organ, któremu przyznana została taka kompetencja. Oznacza to ni mniej ni więcej, że organem właściwym jest taki, który posiada kompetencje do przeprowadzania urzędowej kontroli w zakresie przestrzegania wymagań określonych dla pasz, żywności, zdrowia zwierząt i ich dobrostanu. Może być to organ centralny, czyli obejmujący swoim zakresem działania terytorium całego kraju, ale też może to być organ o właściwości terytorialnej ograniczonej do regionu, a nawet do obszaru mniejszego, czyli ustanowiony na poziomie lokalnym. Jeżeli państwo członkowskie przyzna kompetencje

do przeprowadzania urzędowych kontroli organowi lub organom regionalnym lub lokalnym (innym niż organ centralny), zobowiązane jest wprowadzić prawne i faktyczne mechanizmy sprawnej i skutecznej współpracy między wszystkimi właściwymi organami, w tym także działającymi w zakresie ochrony środowiska naturalnego i zdrowia ludzi. Z definicji nie wynika, że organem właściwym ma być wyłącznie organ weterynaryjny, na przykład w rozumieniu określonym w dokumentach OIE. Definicja pozostawia powyższe do rozstrzygnięcia przez państwo członkowskie.

Według rozporządzenia nr 854/2004/WE, regulującego w szczególności sposób urzędową kontrolę produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi, pod pojęciem organu właściwego należy rozumieć organ centralny państwa członkowskiego właściwy do przeprowadzania kontroli weterynaryjnej lub inny organ, któremu przekazane zostały te kompetencje. W tej definicji również nie ma mowy o organie weterynaryjnym, a wyłącznie o organie centralnym lub regionalnym czy lokalnym, któremu zostały przekazane kompetencje do przeprowadzania kontroli weterynaryjnej. Przy czym pojęcie kontroli weterynaryjnej nie zostało wprost zdefiniowane w przepisach rozporządzenia nr 854/2004/WE, ani w innych rozporządzeniach regulujących bezpieczeństwo żywności. Nie można natomiast przyjmować definicji urzędowej kontroli określonej w rozporządzeniu nr 854/2004/WE za równoznaczną z kontrolą weterynaryjną, chociażby z tego powodu, iż, mimo że dotyczy ona produktów pochodzenia zwierzęcego, to rozporządzenie nie zastrzega, że wszystkie produkty pochodzenia zwierzęcego muszą być kontrolowane przez lekarza weterynarii.

Państwa członkowskie Unii Europejskiej zobowiązane są do wyznaczenia organów właściwych do przeprowadzania urzędowych kontroli, w tym do urzędowych kontroli weterynaryjnych. Wyznaczając takie organy zobowiązane są uwzględniać określone w przepisach rozporządzenia nr 882/2004/WE wymagania, jakie te organy muszą spełnić. Co do zasady organy właściwe muszą posiadać warunki zapewniające skuteczne i prowadzone na odpowiednim poziomie merytorycznym kontrole zwierząt, pasz i żywności na wszystkich etapach produkcji, przetwarzania i obrotu oraz stosowania pasz. W szczególności wyznaczane organy do przeprowadzania urzędowej kontroli muszą dysponować kadrą pracowników „wolnych od konfliktów interesów” w zakresie przeprowadzanych kontroli oraz dysponować własnymi laboratoriami z odpowiednio wykwalifikowaną i doświadczoną kadrą do wykonywania stosownych badań laboratoryjnych lub

posiadać gwarancje zapewniające sprawne i skuteczne wykonywanie takich badań przez laboratoria zewnętrzne. Wyznaczone organy muszą dysponować także prawidłowo działającymi i sprawnymi urządzeniami i sprzętem, niezbędnymi do przeprowadzania kontroli przez pracowników. Wyznaczone właściwe organy muszą posiadać przyznane prawem, a jeśli dotychczas ich nie posiadały, muszą im być przyznane kompetencje do przeprowadzania urzędowych kontroli i stosowania środków prawnych zapewniających skuteczność działań naprawczych. Ponadto w dyspozycji wyznaczonych organów właściwych do prowadzenia urzędowych kontroli muszą pozostać opracowane przez nie procedury awaryjnego działania, a organy muszą pozostawać w stałej gotowości do działań zgodnych z tymi procedurami w razie wystąpienia zagrożenia. Każdy z organów wyznaczonych jako właściwy, niezależnie czy będzie to jeden czy kilka oraz niezależnie czy będą to organy centralne czy regionalne lub lokalne, musi spełniać co najmniej kryteria wyżej przedstawione. Zobowiązany jest także zapewnić bezstronność, wysoki poziom merytoryczny oraz spójność przeprowadzanych urzędowych kontroli (według jednolitych procedur) zgodnie z przepisami rozporządzenia nr 882/2004/WE oraz rozporządzeń wprowadzających szczególne regulacje w odniesieniu do kontroli w niektórych obszarach. W celu systematycznego potwierdzania prawidłowości prowadzonych działań organy wyznaczone jako właściwe zobowiązane są przeprowadzać audyty wewnętrzne oraz w razie potrzeby podejmować działania naprawcze zapewniające prawidłowość i sprawność realizacji powierzonych im zadań. Mogą także poddać się audytowi zewnętrznemu w zakresie prowadzonej działalności.

W przypadku wyznaczenia kilku jednostek organizacyjnych jako właściwy organ i przyznania im określonych kompetencji do przeprowadzania urzędowych kontroli, państwo decydujące się na powyższe jest zobowiązane zapewnić mechanizmy dla sprawnej i skutecznej współpracy między tymi jednostkami, w tym zobowiązać wyznaczone jednostki do realizacji takiej współpracy i przestrzegania ustanowionych reguł tej współpracy. Co oznacza, że niewystarczające jest ustanowienie wyłącznie ogólnych kompetencji do współpracy i bardzo ogólne określenie ram współpracy w ustawach regulujących działalność poszczególnych jednostek organizacyjnych. Takie rozwiązanie nie zapewnia, ani sprawnej, ani skutecznej współpracy. Niezbędne jest w takim przypadku bardzo szczegółowe określenie zakresu kompetencji bez wzajemnego ich nakładania się i bardzo szczegółowe określenie czego ma dotyczyć i na czym ma polegać współpraca.

Właściwe organy wyposażone w kompetencje do przeprowadzania urzędowych kontroli pasz, żywności, zdrowia i dobrostanu zwierząt ponoszą odpowiedzialność za przyznane i realizowane kompetencje. Ponosząc taką odpowiedzialność nie muszą jednak same, ani wyłącznie przy pomocy zatrudnianych przez siebie pracowników realizować wszystkich powierzonych im zadań. Nie muszą nawet zatrudniać własnych pracowników na potrzeby realizacji pewnych zadań, ponieważ zgodnie z przepisami rozporządzenia nr 882/2004/WE mogą powierzać organom kontrolnym pewne zadania szczególne z zakresu przyznanych im kompetencji, z wyjątkiem kompetencji z zakresu stosowania środków władczych o charakterze rozstrzygającym. W rozumieniu przedmiotowego rozporządzenia **organem kontrolnym** jest niezależna od właściwego organu osoba fizyczna lub osoba prawna prowadząca określoną działalność (przedsiębiorca, firma prywatna), której właściwy organ przekazał niektóre zadania kontrolne. Przepisy rozporządzenia nr 882/2004/WE nie określają wprost procedury przekazywania organom kontrolnym niektórych zadań kontrolnych do realizacji. Mając jednak na uwadze, że przekazywane zadania są zadaniami z zakresu administracji rządowej oraz obowiązków stosowania w takich przypadkach przepisów o zamówieniach publicznych, zadania takie mogą być powierzane firmom zewnętrznym w drodze zamówienia publicznego. Firmy przystępujące do przetargu o uzyskanie funkcji organu kontrolnego muszą spełniać pewne warunki określone w przepisach rozporządzenia. Muszą udowodnić, że dysponują na potrzebę realizacji powierzonych zadań dostateczną liczbą odpowiednio wykwalifikowanych i doświadczonych pracowników oraz odpowiednim sprzętem i infrastrukturą, w tym, jeśli to niezbędne, odpowiednio akredytowanymi laboratoriami, a także, że pozostają bezstronne w zakresie powierzonych zadań kontrolnych i działalność ta nie pozostaje w żadnym konflikcie interesów. Warunek braku konfliktu interesów jednoznacznie przekreśla możliwość jakiegokolwiek innej działalności na rzecz podmiotów, które będą kontrolowane w ramach powierzonych zadań, nie tylko przez organ kontrolny, ale także przez pracowników tego organu. Bardzo istotnym, ale też i kosztownym warunkiem starań o powierzenie zadań kontrolnych jest posiadanie przez organ kontrolny akredytacji, w szczególności zgodnie z normą europejską EN 45004 oraz zgodnie ze stosownymi normami w odniesieniu do udokumentowanych procedur konkretnej działalności, która w ramach powierzenia będzie realizowana. Przeszły organ kontrolny musi posiadać możliwości zapewniające regularne, a gdy to niezbędne także bezzwłoczne przekazywanie do

organu właściwego wyników przeprowadzonych kontroli. Jest zobowiązany także zapewnić sprawną i skuteczną współpracę ze swojej strony z właściwym organem. Organy kontrolne podlegają audytom i inspekcjom przeprowadzanym przez właściwe organy, które przekazały im do realizacji zadania kontrolne z zakresu swoich kompetencji. W razie negatywnej oceny uzyskanej w wyniku audytu lub inspekcji organ kontrolny może utracić swój status, a w przypadkach zaniechania zaleconych w wyniku audytu działań naprawczych, właściwy organ jest zobowiązany takie powierzenie bezzwłocznie cofnąć.

Właściwe organy oraz organy kontrolne zatrudniające **pracowników do przeprowadzania urzędowych kontroli** zobowiązane są umożliwiać im rozwój zawodowy i systematyczne uaktualnianie wiedzy. W szczególności zobowiązane są umożliwić i zapewnić pracownikom odbywanie systematycznych szkoleń w tematyce stosownej do zakresu prowadzonych przez nich urzędowych kontroli. Zakres tematyczny szkoleń dla pracowników przeprowadzających urzędowe kontrole jest określony w załączniku do rozporządzenia nr 882/2004/WE. Obejmuje on między innymi metodologię i procedury kontrolne, prawo materialne, zagadnienia merytoryczne i zagrożenia występujące w działalności kontrolowanej oraz postępowanie administracyjne z kontrolowanego zakresu. Od pracowników przeprowadzających urzędową kontrolę wymagana jest, poza odpowiednią i aktualną wiedzą w zakresie przeprowadzanej kontroli urzędowej, także umiejętność współpracy z osobami wykonującymi inne zawody, w tym przede wszystkim w kontrolowanych zakładach oraz współpracującymi w przeprowadzaniu kontroli. Niewątpliwie w tym celu jest niezbędne kształtowanie szacunku dla innych zawodów i rozbudzenie świadomości, że żaden zawód nie jest ani lepszy, ani gorszy, jest po prostu inny i jest tak samo niezbędny, jak ten, który jest zawodem reprezentowanym przez konkretnego pracownika organu kontrolnego. Pracownicy organów kontrolnych zobowiązani są uaktualniać posiadaną wiedzę, w tym podczas regularnych szkoleń organizowanych przez właściwy organ.

Zgodnie z rozporządzeniem nr 845/2004/WE wprowadzającym szczególne regulacje odnoszące się do organizacji kontroli urzędowych produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi, organ właściwy do przeprowadzania kontroli weterynaryjnej jest zobowiązany zapewnić, aby **urzędowe kontrole świeżego mięsa oraz audyty i inspekcje w ubojniach, zakładach przetwórstwa dziczyzny, zakładach rozbioru mięsa, zakładach wprowadzających świeże mięso do obrotu** były prze-

prowadzane przez urzędowego lekarza weterynarii. W odniesieniu do kontroli innych produktów pochodzenia zwierzęcego, jak na przykład produkty mięsne, mleko, produkty rybołówstwa i zakładów je produkujących, przepisy rozporządzenia nie określają wprost, że muszą wykonywać takie kontrole urzędowi lekarze weterynarii lub w ogóle lekarze weterynarii. W tej kwestii pozostawiona jest swoboda państwom członkowskim w wyborze najwłaściwszego personelu do kontroli z tego zakresu. Może oczywiście być wyznaczony do tej kontroli także urzędowy lekarz weterynarii, ale nie jest to obligatoryjne, tak jak w odniesieniu do kontroli świeżego mięsa.

Urzędowy lekarz weterynarii, to lekarz weterynarii wyznaczony przez właściwy organ, a tym samym upoważniony, w szczególności do wykonywania działalności zastrzeżonej w przepisach rozporządzenia nr 854/2004/WE dla urzędowych lekarzy weterynarii. Rozporządzenie nie określa, czy jest to lekarz weterynarii zatrudniony na etacie przez organ właściwy, czyli będący jego pracownikiem, czy też jest to wyznaczony lekarz weterynarii – prywatny przedsiębiorca. Jednakże urzędowymi lekarzami weterynarii mogą być mianowani wyłącznie lekarze weterynarii posiadający odpowiednią wiedzę i kwalifikacje. Zakres wymaganej wiedzy został szczegółowo określony w przepisach rozporządzenia nr 854/2004/WE. Wymagana wiedza znacznie wykracza poza zagadnienia powszechnie uważane za typowo weterynaryjne. Przykładem potwierdzającym powyższe może być chociażby wymaganie znajomości zasad wspólnej polityki rolnej, instrumentów rynkowych, refundacji wywozowych, wykrywania nieprawidłowości w szerokim znaczeniu, zasad komunikacji społecznej, zagadnień ochrony środowiska naturalnego, w tym nie tylko w znaczeniu lokalnym lub regionalnym, ale także w globalnym kontekście międzynarodowym. Wiedza ta może być uzyskana przez kandydatów na urzędowych lekarzy weterynarii podczas studiów weterynaryjnych, na szkoleniach podyplomowych, kursach lub podczas praktycznego wykonywania zawodu. Co do zasady wymagana wiedza powinna być potwierdzona wynikiem testu zorganizowanego i przeprowadzonego przez właściwy organ. Jednak właściwy organ może odstąpić od sprawdzania wiedzy w formie testu, jeżeli znajomość wymaganych zagadnień została nabyta podczas studiów weterynaryjnych lub studiów podyplomowych i została potwierdzona stosownym dyplomem. Kandydat na urzędowego lekarza weterynarii, ale także już mianowany urzędowy lekarz weterynarii powinien posiadać, tak jak każdy inny pracownik organu kontrolnego, umiejętność współpracy z osobami reprezentującymi inne zawody.

Każdy urzędowy lekarz weterynarii przed rozpoczęciem samodzielnej pracy, w określonym rozporządzeniem zakresie bezpieczeństwa żywności, obowiązany jest odbyć praktyczne szkolenie (staż) w wymiarze co najmniej 200 godzin, pod nadzorem samodzielnych urzędowych lekarzy weterynarii w ubojniach, zakładach rozbioru mięsa przy badaniu mięsa świeżego oraz w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta. Tematyka szkolenia w szczególności musi obejmować audyty systemów zarządzania bezpieczeństwem żywności. Urzędowi lekarze weterynarii samodzielnie przeprowadzający urzędowe kontrole zobowiązani są do aktualizowania swojej wiedzy, w tym w ramach ustawicznego szkolenia, które, jeśli tylko to możliwe, powinni odbywać corocznie.

Od urzędowych lekarzy weterynarii wyznaczanych do czynności kontrolnych w zakresie bezpieczeństwa żywności, przed wejściem w życie rozporządzenia nr 854/2004/WE (do stycznia 2006 r.), wymagana jest również znajomość zagadnień w zakresie określonym przedmiotowym rozporządzeniem. Właściwe organy nadzorujące ich działalność powinny zapewnić im w ramach szkolenia ustawicznego możliwość uzupełnienia ewentualnych braków w wiedzy, w tym odnośnie do wymagań określonych w nowych aktach prawnych. Natomiast w odniesieniu do urzędowych lekarzy weterynarii przeprowadzających kontrole w niewielkich przedsiębiorstwach, pracujących w niepełnym wymiarze godzin, państwa członkowskie mogą ustanowić prawem krajowym pewne szczegółowe regulacje.

Kompetencje zastrzeżone rozporządzeniem nr 854/2004/WE dla urzędowych lekarzy weterynarii w zakresie urzędowej kontroli świeżego mięsa, w tym kompetencje do wydawania rozstrzygnięć o dalszych losach zwierząt przeznaczonych do uboju oraz rozstrzygnięć dotyczących pozyskanego z nich mięsa, są szersze niż kompetencje organu kontrolnego. Urzędowi lekarze weterynarii zostali wyposażeni w pełne kompetencje w odniesieniu do świeżego mięsa i ich status prawny i kompetencyjny, w tym zakresie jest prawie równy statusowi organu właściwego. Z tą jednak różnicą, że są oni nadzorowani przez organ właściwy, który równocześnie ponosi odpowiedzialność za wykonywanie przez nich skutecznie i prawidłowo czynności kontrolnych, inspekcyjnych i audytowych.

Urzędowym lekarzom weterynarii mogą pomagać w przeprowadzaniu urzędowych kontroli produkcji świeżego mięsa **pracownicy pomocniczy**. Na potrzeby urzędowej kontroli weterynaryjnej możliwe jest także korzystanie z pomocy personelu ubojni w wykonywaniu niektórych czynności przy pozyskiwaniu mięsa drobiowego

i króliczego. Współpracujący z urzędowym lekarzem weterynarii w danym zakładzie pracownicy pomocniczy, w tym zatrudnieni jako personel w ubojni drobiu lub królików, postrzegani są jako zespół inspekcyjny.

Pracownik pomocniczy, w rozumieniu rozporządzenia nr 854/2004/WE, to osoba uprawniona do pracy w takim charakterze, wyznaczona przez właściwy organ, pracująca pod kierunkiem i z upoważnienia urzędowego lekarza weterynarii. Mogą oni pomagać urzędowemu lekarzowi weterynarii w wykonywaniu wszystkich zadań z zakresu produkcji świeżego mięsa, ale z pewnymi zastrzeżeniami. W zakresie audytu mogą wyłącznie gromadzić informacje dotyczące dobrej praktyki higienicznej lub stosowanych w danym zakładzie procedur opartych na analizie zagrożeń i krytycznych punktów kontroli (HACCP). W zakresie weterynaryjnych badań zwierząt przed ubojem i kontroli dobrostanu zwierząt mogą przeprowadzać wyłącznie wstępne kontrole zwierząt i pomagać wykonując zadania czysto praktyczne. Czynności z zakresu badania poubojowego mięsa, co do zasady mogą być wykonywane przez pracowników pomocniczych pozostających pod bezpośrednią kontrolą urzędowego lekarza weterynarii, z zastrzeżeniem, że nie mogą oni wykonywać badania poubojowego zwierząt poddanych ubojowi z konieczności poza ubojnią. Pewne odstępstwa odnoszące się do stałej obecności urzędowego lekarza weterynarii podczas badania zwierząt przed ubojem i poubojowego badania mięsa wykonywanego przez pracowników pomocniczych są dopuszczalne, jeżeli zachowane są i przestrzegane procedury przewidujące taką ewentualność (10).

W charakterze pracownika pomocniczego może być wyznaczona przez właściwy organ wyłącznie osoba, która posiada wiedzę teoretyczną i praktyczną w zakresie szczegółowo określonym w rozporządzeniu nr 854/2004/WE, uzyskaną w wyniku, co najmniej 500 godzin szkolenia teoretycznego i co najmniej 400 godzin praktyki odbywanej pod nadzorem urzędowego lekarza weterynarii w ubojniach i zakładach rozbioru mięsa oraz w gospodarstwach. Uzyskaną wiedzę są zobowiązani pogłębiać i aktualizować w ramach szkolenia ustawicznego. Wyjątkiem objęci są pracownicy pomocniczy, którzy wyłącznie pobierają próbki oraz wykonują badania próbek na obecność włośni. Od takich osób powinna być wymagana przez właściwy organ wiedza niezbędna do realizacji tylko tych zadań.

Czynności z zakresu pracowników pomocniczych mogą być wykonywane w ubojniach drobiu i królików także przez pracowników ubojni. Decyzja w tym zakresie należy do państwa członkowskiego. Wpro-

wadzając takie rozwiązanie niezbędne jest zachowanie warunków określonych rozporządzeniem nr 854/2004/WE uzależniających wykorzystanie pracowników ubojni do czynności pomocniczych przy badaniu mięsa z drobiu i królików. W szczególności w zakładach, w których mogą być powierzone czynności pomocnicze pracownikom takich zakładów, przez co najmniej 12 miesięcy musi być stosowana dobra praktyka higieniczna lub procedury oparte na analizie zagrożeń i krytycznych punktów kontroli, a zakład musi posiadać system jakości akredytowany zgodnie z międzynarodowymi normami. Pracownicy zakładu wyznaczeni do czynności pomocniczych muszą być przeszkoleni w zakresie tematycznym i w sposób zakończony egzaminem tak, jak inni pracownicy pomocniczy podporządkowani urzędowemu lekarzowi weterynarii. Podczas wykonywania czynności pomocniczych z zakresu urzędowej kontroli weterynaryjnej, pracownicy zakładu pozostają pod nadzorem urzędowego lekarza weterynarii. Urzędowy lekarz weterynarii, poza tym że jest obecny przy badaniu zwierząt przed ubojem i badania mięsa po uboju i systematycznie kontroluje prawidłowość wykonywanych czynności przez pracowników zakładu wyznaczonych do pomocy, kontroluje także przestrzeganie warunków uzależniających stosowanie tego systemu. Istotnym warunkiem wykorzystania personelu zakładu ubojowego do wykonywania czynności pomocniczych z zakresu urzędowej kontroli jest, aby ich obowiązki w tym zakresie były dokładnie oddzielone od czynności wykonywanych na rzecz zakładu. Czy w danym zakładzie może być wprowadzony system, w którym pracownicy zakładu będą wykonywać pomocnicze czynności z zakresu zadań urzędowego lekarza weterynarii, decyduje organ właściwy po przeprowadzeniu dokładnej analizy, w tym także w odniesieniu do poziomu wiedzy, postawy zawodowej i poczucia odpowiedzialności personelu ubojni w zakresie wykonywanych zadań. Jednakże właściwy organ nie może decydować jednostronnie o wprowadzeniu systemu w danej ubojni. Zgodę na jego wprowadzenie musi wyrazić także podmiot prowadzący ubojnię. O wprowadzeniu systemu, w którym zezwala się pracownikom ubojni na wykonywanie czynności pomocniczych z zakresu urzędowej kontroli i warunkach, na jakich został taki system wprowadzony, powiadamiana jest Komisja Europejska.

Za zapewnienie wystarczającej liczby personelu do przeprowadzania urzędowych kontroli, w tym przede wszystkim świeżego mięsa i zakładów, w których jest ono pozyskiwane, odpowiada państwo członkowskie. Natomiast decyzje w sprawie liczby personelu, który będzie przeprowadzał urzędowe kontrole w konkret-

nym zakładzie podejmuje właściwy organ, uwzględniając wynik analizy zagrożeń w odniesieniu do danego zakładu.

W przepisach prawnych regulujących urzędową kontrolę, w tym bezpieczeństwa żywności, występuje także pojęcie **zatwierdzony lekarz weterynarii**. Pojęcie zatwierdzonego lekarza weterynarii wprowadziła dyrektywa nr 64/432/EWG (11). Zgodnie z przepisami tej dyrektywy jest to lekarz weterynarii zatwierdzony przez właściwy organ do wykonywania zadań w ramach sieciowego systemu nadzoru. Sieciowy system nadzoru może być wprowadzony w państwie członkowskim przez właściwy organ w celu urzędowej klasyfikacji gospodarstw i jej aktualizacji z uwagi na status epizootyczny stad zwierząt w nich utrzymywanych. Cele te są realizowane poprzez regularne inspekcje, zbieranie danych epizootycznych oraz monitorowanie chorób zwierząt. Sieciowy system nadzoru ułatwia realizację zadań, za które jest odpowiedzialne państwo członkowskie i wyznaczona w jego strukturach administracyjnych właściwa władza, w odniesieniu do wymagań i ograniczeń w handlu wewnątrzpaństwowym zwierzętami, w tym przeznaczonymi do uboju. Zatwierdzeni lekarze weterynarii podlegają nadzorowi właściwego organu, a wykazy takich lekarzy weterynarii pozostają w jego dyspozycji. Właściwy organ może zatwierdzić lekarza weterynarii dla określonej liczby gospodarstw lub na określony obszar terytorialny. Na potrzeby sieciowego systemu nadzoru mogą być zatwierdzeni lekarze weterynarii, którzy spełniają trzy podstawowe warunki. Po pierwsze posiadają uprawnienia do wykonywania zawodu lekarza weterynarii. Po drugie nie łączą ich korzyści finansowe ani związki rodzinne z właścicielem lub osobą odpowiedzialną za gospodarstwo, dla którego będą zatwierdzeni. Po trzecie posiadają specjalistyczną wiedzę z dziedziny zdrowia zwierząt gatunku utrzymywanego w gospodarstwie, dla którego będą zatwierdzani, w tym wiedzę z zakresu obowiązujących w tym zakresie regulacji prawnych. Obowiązkiem zatwierdzonego lekarza weterynarii, poza systematycznym uaktualnianiem wiedzy, jest doradztwo właścicielowi lub osobie odpowiedzialnej za gospodarstwo w zakresie podnoszenia lub utrzymania statusu epizootycznego stad zwierząt hodowanych w gospodarstwie. Odpowiada on za zgłaszanie do właściwych organów chorób zakaźnych zwierząt i innych czynników istotnych z punktu widzenia ryzyka dla zwierząt i bezpieczeństwa żywności oraz zachowania dobrostanu utrzymywanych w gospodarstwie zwierząt. Zatwierdzony lekarz weterynarii działający w ramach sieciowego systemu nadzoru może być upoważniony do wystawiania świadectw weterynaryj-

nych dla zwierząt wprowadzanych do obrotu krajowego, w tym przeznaczonych do uboju oraz do częściowego wypełniania świadectw zdrowia zwierząt przeznaczonych do obrotu na wspólnym rynku europejskim. Szczegółowe prawa i obowiązki zatwierdzonego lekarza weterynarii określa właściwy organ. W razie uchybienia warunkom zatwierdzenia lub niedopełnienia przez zatwierdzonego lekarza weterynarii jego obowiązków, właściwy organ może zawiesić lub wycofać zatwierdzenie, niezależnie od zastosowanych kar.

W innych dyrektywach, a w szczególności w dyrektywach nr 90/81/EWG, nr 92/65/EWG (12, 13), występuje także pojęcie zatwierdzonego lekarza weterynarii w znaczeniu lekarza weterynarii zatwierdzonego przez właściwy organ do kontroli gospodarstw i prowadzonej w nich hodowli zwierząt w zakresie przestrzegania wymagań ustanowionych prawem wspólnotowym. W niektórych sytuacjach, określonych w szczególności w dyrektywie nr 92/65/EWG, zatwierdzony lekarz weterynarii może być upoważniony nawet do wystawiania świadectw zdrowia dla zwierząt wprowadzanych do obrotu handlowego na wspólnym rynku.

Na potrzeby bezpieczeństwa żywności pojęcie zatwierdzonego lekarza weterynarii występuje w rozporządzeniu nr 854/2004/WE. Oznacza ono lekarza weterynarii zatwierdzonego przez właściwy organ do przeprowadzania w jego imieniu specjalnych urzędowych kontroli w gospodarstwach. W szczególności przepisy przedmiotowego rozporządzenia stanowią, że badanie przedubojowe zwierząt, które co do zasady pozostaje w zakresie zadań

urzędowego lekarza weterynarii, może być przeprowadzane w gospodarstwie pochodzenia zwierząt przez zatwierdzonego lekarza weterynarii. Ponadto, jeśli badanie przedubojowe zwierząt zostało przeprowadzone w gospodarstwie ich pochodzenia przez urzędowego lub zatwierdzonego lekarza weterynarii i zostało to poświadczone w świadectwie zdrowia zawierającym także informacje dotyczące łańcucha pokarmowego, w ubojni nie musi przeprowadzać tego badania urzędowy lekarz weterynarii, z wyjątkiem ściśle określonych przypadków. W takim razie wystarczające jest przeprowadzenie oględzin zwierząt przeznaczonych do uboju i sprawdzenie dokumentacji towarzyszącej zwierzętom. Czynności takie mogą być przeprowadzone w ubojni przez pracownika pomocniczego, także pod nieobecność urzędowego lekarza weterynarii, który jednak jest niezbędny do podjęcia decyzji w sprawie postępowania ze zwierzętami, co do których wystąpiły wątpliwości.

Z analizy przepisów prawnych rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady oraz porównania zadań i kompetencji urzędowego lekarza weterynarii i zatwierdzonego lekarza weterynarii jednoznacznie wynika, że nie można utożsamiać tych pojęć.

Piśmiennictwo

1. *Kodeks zdrowia zwierząt lądowych*. Wydawnictwo OIE, 2005.
2. *Kodeks zdrowia zwierząt wodnych*. Wydawnictwo OIE, 2005.
3. Umowa między Wspólnotą Europejską z Stanami Zjednoczonymi Ameryki w sprawie sanitarnych środków ochrony zdrowia publicznego i zdrowia zwierząt w handlu żywymi zwierzętami i produktami zwierzęcymi (Dz. U. WE L 118 z 21.4.1998, s. 3).

4. Umowa między Wspólnotą Europejską a Nową Zelandią w sprawie środków sanitarnych stosowanych w handlu żywymi zwierzętami i produktami zwierzęcymi (Dz. U. WE L z 26.2.1997, s. 1)
5. Porozumienie o Europejskim Obszarze Gospodarczym (Dz. U. EWG L 109 z 1.5.1993, ss. 2, 18, 32, 43, 59).
6. Rozporządzenie (WE) nr 852/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiające przepisy ogólne dla przedsiębiorstw sektora spożywczego w sprawie higieny środków spożywczych (Dz. U. UE L 226 z 26.6.2004, s. 22).
7. Rozporządzenie (WE) nr 853/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiające szczególne przepisy dotyczące higieny w odniesieniu do żywności pochodzenia zwierzęcego (Dz. U. UE L 226 z 26.6.2004, s. 55).
8. Rozporządzenie (WE) nr 183/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 stycznia 2005 r. ustanawiające wymagania dotyczące higieny pasz (Dz. U. UE L 35 z 8.2.2005, s. 1).
9. Rozporządzenie (WE) nr 882/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie kontroli urzędowych przeprowadzanych w celu sprawdzenia zgodności z prawem paszowym i żywnościowym raz regulami dotyczącymi zdrowia zwierząt i dobrostanu zwierząt (Dz. U. UE L 191 z 30.4.2004, s. 1).
10. Rozporządzenie (WE) nr 854/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiające szczególne przepisy dotyczące organizacji urzędowych kontroli w odniesieniu do produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi (Dz. U. UE L 226 z 25.6.2004, s. 83).
11. Dyrektywa z dnia 26 czerwca 1964 r. w sprawie problemów zdrowotnych zwierząt wpływających na handel wewnątrzwspólnotowy bydłem i trzodą chlewną (Dz. U. EWG L 121 z 29.7.1964, s. 1977, ze zmianami).
12. Dyrektywa Rady 91/68 z dnia 28 stycznia 1991 r. w sprawie warunków zdrowotnych zwierząt, regulujących handel wewnątrzwspólnotowy owcami i kozami (Dz. U. EWG L 46 z 19.2.1991, s. 19, ze zmianami).
13. Dyrektywa Rady 92/65/EWG z dnia 13 lipca 1992 r. ustanawiająca wymagania dotyczące zdrowia zwierząt regulujące handel i przywóz do Wspólnoty zwierząt, nasienia, komórek jajowych i zarodków nieobjętych wymaganiami dotyczącymi zdrowia zwierząt ustanowionych w szczególnych zasadach Wspólnoty określonych w załączniku A, pkt I do dyrektywy 90/425/EWG (Dz. U. EWG L 268 z 14.9.1992, s. 54).